

БОГОСЛОВЉЕ

ОРГАН ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ
ФАКУЛТЕТА

ГОДИНА XIV

СВЕЗАК 3 и 4

Б РАЈУ РУСКЕ ДУШЕ¹

Човек је једино биће у свима световима, протегнуто од раја до пакла. Пратите човека на свима путевима његовим, и ви ћете видети да сви његови путеви воде или у рај или у пакао. Нема ничег у човеку што се не завршава или рајем или паклом. Дијапазон људских мисли, људских осећања људских расположења већи је и од анђелског и од ђаволског. Од анђелског, јер човек може да иде наниже до ђавола; од ђаволског, јер може да иде навише до Бога. А то значи: и зло и добро човеково су бескрајни, бесконачни, вечни, јер та добро одводи у вечни рај а зло у вечни пакао.

Човек је увек вечно биће, па хтео он то или не. Кроз све што је његово струји нека загонетна вечност. Када чини добро, ма какво добро, човек је вечан, јер је свако добро својим најунутрашњијим нервом везано за вечно Божанско Добро. И када чини зло, ма какво зло, човек је и онда вечан, јер је свако зло својом тајанственом суштином везано за вечно ђаволско зло.

Никада човек не може себе свести на биће коначно, пролазно, смртно. Ма колико хтео, човек не може извршити потпуно самоубиство, јер је само дело самоубиства по себи зло, и као такво преноси самоубичеву душу у вечно царство зла. По самој природи својој, човеково самоосећање и самознање је бесмртно, непролазно, вечно. Самим својим бићем човек је осуђен на бесмртност и вечност. Само та бесмртност, та вечност може бити двојака: добра или зла, Божја или ђавоља. Човеку је остављена слобода и право да бира између те две бесмртности, између те две вечности. Он може изабрати

¹ Предавање, одржано у београдском Братству оца Јована Кронштатског.

једну или другу, али се не може одрећи бесмртности и вечности, јер је његово биће предодређено на бесмртност и вечност.

Када почиње човекова бесмртност? Почиње од његова зачећа у утроби мајке. А када почиње човеков рај или пакао? почињу од његовог слободног опредељења за божанско добро или за ђаволско зло, за Бога или за ђавола. И рај и пакао човеков почињу овде на земљи, да се после смрти продуже вечно у оном животу на оном свету. Зато Спаситељ говори о вечном животу и праведника и грешника: праведника у рају а грешника у паклу.

Човеку је дата безмерна стваралачка сила, сила да ствара себи вечност какву хоће. У томе је страхотна величанственост човекова бића. У томе проклетство и благослов. Дивно је и страшно бити човек, јер је човек по свему и свачему бесмртан и вечан. Вечан и по телу, јер ће и оно васкрснути на дан Страшнога суда.

Шта је рај? Рај је осећање Бога. Осећа ли човек Бога у себи, већ је у рају. Где је Бог, тамо је и царство Божје, тамо и рај. Од како је Бог Логос сишао на земљу и постао човек, рај је постао најнепосреднија земаљска и човечанска стварност. Јер где је Господ Христос, онде је и рај. Ако човек хоће да осети и дозна шта је то рај, нека душу своју испуни еванђелским добром, еванђелском љубављу, еванђелском правдом, еванђелском истином, еванђелском молитвом и осталим еванђелским врлинама. Практикујући еванђелске врлине, човек уноси у своје биће божанску истину, божанску љубав, божанско добро, и тако доживљује рај још овде на земљи.

Шта је пакао? Пакао је осећање ђавола. Осећа ли човек ђавола у себи, већ је у паклу. Јер где је ђаво, тамо је и пакао. Испред ђавола увек иду греси, а иза њега пакао. Сваки грех излучи у души човековој помало зла које увек образује одмах свој мали пакао. Умножи ли човек грехе у себи, одомаћи ли их, његов се мали пакао постепено претвара у све већи и већи док најзад не захвати сву душу. Шта је пакао, ако не царство греха, зла, ђавола? Где царује грех, ту већ почиње пакао. Грех је од ђавола, зло је од ђавола, зато и одводе човека у вечно царство греха и зла — пакао.

И рај и пакао су прво психичке стварности, психички доживљаји, па тек онда трансцендентне објективне стварности у оном свѣту. Може се рећи, на земљи су и рај и пакао земаљски релативни и ограничени, али и један и други уводе човека после смрти у своја вечна царства: у царство Божије и у царство ђавола. И човеково добро и човеково зло на земљи само су увод и припрема за човеков вечни живот или у царству вечног Божјег Добра — рају, или у царству вечног ђавољег зла — паклу.

* * *

Руска душа има свој рај и свој пакао. Нигде страшнијег пакла и нигде дивнијег раја но у души руској. Ниједан човек не пада тако дубоко, до последњег дна, као руски човек; али исто тако, ниједан човек не досеже тако високо, до врха изнад свих врхова, као руски човек. Историја сведочи: руска се душа креће између најцрњег пакла и најсветлијег раја. Чини ми се, од свих људских душа на земљи, руска душа има најјезовитији пакао и најчаробнији рај. У драми руске душе учествују не само сви анђели неба већ и сви ђаволи пакла. Руска је душа најдраматичније попрште на коме се недошtedно боре анђели и ђаволи. О руску се душу љубоморно отимају светови, отимају вечности, отимају сам Бог и сам Сатана.

Шта претставља рај руске душе? Рај руске душе претстављају и јесу богоносци и христоносци земље руске, светитељи руски: од светог Владимира па све до патријарха Тихона, Исповедника. Огроман је, чудесан је, бескрајан је рај руске душе, јер је огромна, јер је чудесна, јер је бескрајна светост славних светитеља земље руске. Сваки светитељ није друго до повраћени рај. А то значи, душа отета од греха, смрти и ђавола, и сједињена са Богом, његовом светошћу и вечношћу. Где је рај руске душе? Ено га у св. Сергију Радонешком и Митрофану Воронешком, у св. Филипу Московском и Владимиру Кијевском, у св. Серафиму Саровском и Јовану Кронштатском, у сваком подвижнику, у сваком мученику, у сваком исповеднику, у сваком праведнику земље руске. Диван је Бог у светитељима руским. Гле, како је чудесно диван у оцу Јовану Кронштатском! Толико диван да је отац Јован заиста светитељ земље руске.

У новије доба руска душа је добила свој најсавршенији рај у лицу преподобног оца Јована Кронштатског. Несумњиво, он је постао рај за измучену душу руску. Како? Тако, што је својим еванђелским подвизима уселио у себе Господа Христа, а са њим сав рај и све рајске чари. Посведочена је истина: свака еванђелска добродетељ васпоставља помало раја у души човековој; а када се скупе све у човеку, онда ту настаје сав рај, са свима својим вечним савршенствима. Где су еванђелске добродели тако живе, тако делатне, тако бесмртне, као у христоносцима? Зато су они — рај Христов на земљи.

И опет: шта је рај? Ништа друго до остварено Еванђеље, доживљено Еванђеље. И више од тога: рај је — доживљени Господ Христос у пуноћи његове Богочовечанске личности. Попут апостооловог искуства: Не живим више ја, него у мени живи Христос (Гал. 2, 20). А Христос живи у човеку кроз своје богочовечанске добродетељи. Ове добродетељи поступно продиру у душу и поступно потискују из ње грех, зло, смрт и ђавола, а зацарују добро, љубав, истину, бесмртност и Бога.

Проверите моје тврђење: светитељ Кронштатски је рај за руску душу. Пронесите своју мисао кроз његову свету мисао. Зар она није рај за вашу мисао? Погрузите своја осећања у његова света осећања. Зар она нису рај за ваша осећања? Косните се срцем својим његовог светог срца. Зар оно није рај за ваше срце? Његово еванђелско милосрђе, његова еванђелска кротост, његова еванђелска љубав, нису ли и вечни рај и вечна радост за ваше душе?

Не треба се варати: где Христос влада, тамо је рај. Влада ли у твојим мислима, гле, ти си у рају. Влада ли у твојим осећањима, у твојим жељама, у твојим делима, гле, ти си у рају. Друго име за рај јесте царство Божје. Свети подвижник Кронштатски вели: „Када је Бог присутан у свима човековим мислима, жељама, намерама, речима и делима, значи да је царство Божје дошло њему. Тада он види Бога у свему: у свету мисли, у свету делатности и у свету вештаственом“¹.

¹ My life in Christ, translated by E. E. Goulaeff, стр. 69 (London, 1897)

Страх спопада наша срца: пакао је у нама, пакао око нас. Како ћемо наш пакао претворити у рај? Ако истерамо из њега све грехе, све пороке, све демоне, а уселимо еванђелска добра, еванђелске подвиге, еванђелске силе. Што се више Еванђеље уноси у живот, то живот све више постаје рај. Овај свет је некада био рај; људи су га својевољно претворили у пакао. Али, светитељи васпостављају рај силом своје чудотворне светости. Свети подвижник Кронштатски целог живота је то и радио: најпре је у души својој васпоставио рај, а затим га својим светим животом васпостављао у људима око себе. Где је стао Кронштатски христоносац, ту се земља у рај претворила. Где је ушао, одатле је зло побегло а добро се уселило.

Својим еванђелским подвизима он је свуда васпостављао рај у руској души. Зар није васпостављао рај у руској души када је исцељивао бесомучнике, изгонећи из њих ђаволе? Сетите се: он је исцелио бесомучника који је по свему потсећао на Гадаринског бесноватог. Исцелио је бесомучну жену, и то властним, еванђелским, божански свемоћним речима: „вѣйди вонѣ!“ И још: исцелио је човека у кога се очигледно, био уселио ђаво¹.

Лудило је најстрашније проклетство што је грех свалио на људску природу. А светитељ Кронштатски исцељује људе и од лудила. Потресне примере таквих исцелења описује нам г. Иљашевич у својој књизи. Довољно је да се светитељ помоли па да нема лудила напусти човека. Исцелење од лудила, зар то није враћање човека у допадно, рајско стање? Но чудотворна сила Кронштатског молитвеника је равна апостолској. Не само да он лично исцељује од сваковрсних болести већ и његове хаљине. Ето, у Београду је пре неколико година његова вратна марама исцелила од лудила једну жену. Сведоци тога су ту, међу вама². Не потсећа ли вас то на Дела Апостолска када се у њима говори о чудесима која су вршена убрушчићима апостола Павла?

Безбројна су чудеса Кронштатског чудотворца. Ко би их набројао? Он исцељује од сваковрсних болести. Еванђелска чудеса пролазе испред нас, све веће од већег. Али, да се

¹ И. К. Сурскій, Отець Јоаннъ Кронштатскій, стр. 203, 240, 255—256; Бѣлградъ, 1938.

² И. К. Сурскій, наведено дело, стр. 219—220.

задржимо само на два која као да су из Еванђеља пренесена у наше доба. Једно је од њих: свети чудотворац из даљине исцељује смртно болесног сина чијем оцу изговара речи: „Иди, синъ твој здоровъ“. Друго је чудо, у коме је учествовао отац болесне кћери, отац који је ту, међу вама. Његову је кћер излечио светитељ из даљине, на еванђелски начин, рекавши оцу: „По вѣрѣ вашей да будетъ вамъ“¹.

У многоме, Кронштатски чудотворац потсећа на св. Николаја чудотворца. Јер се за живота на земљи јављао на даљини и исцељивао од разних болести: лудила, дифтерије, немила.

Нама православнима није потребно да идемо уназад две хиљаде година, да бисмо посматрали еванђелска чудеса. Ево њих међу нама: Кронштатски апостол чини еванђелска чудеса на наше очи. Он и мртво дете васкрсава. Зар то није као у Еванђељу? Зар се на наше очи не пројављује многоструко божанска сила коју је Спаситељ дао и даје својим апостолским следбеницима, заповедајући им: Болесне исцељујте, губаве очистите, мртве дижите (Мт. 10, 8).

Својим еванђелским животом и делима Кронштатски апостол као да пише пето Еванђеље. Шта више, он има дар прозорливости: он чита мисли људске, види оно у души човековој што само свевидећи Бог може видети.

У чему је тајна оваквог еванђелског, апостолског чудотворства и силе? У доживљеном Еванђељу, у испуњеним еванђелским заповестима. Кронштатски подвижник је омиловитио себе еванђелским милосрђем, смирио себе еванђелским смирењем, омолитвио себе еванђелском молитвеношћу, ољуботворио себе еванђелском љубављу, осветио себе еванђелском светошћу. И тако испунио себе чудесном и чудотворном божанском силом, којој се не може супротставити ни грех, ни смрт, ни ђаво.

Ако се проникне у суштину светитељеве личности, мора пасти у очи ово: код њега све бива од Оца кроз Сина у Духу Светом. Ево шта он о томе говори: Светом Тројицом мы непрестанно всѣ живемъ, дышемъ, мыслимъ, и о Которой — скажу о себѣ — я непрестанно, помышляю, Которую созерцаю, непрестанно призываю, прославляю, Которую

¹ И. К. Сурскій, тамо, стр. 244—246.

очищаюсь, просвѣщаюсь, освящаюсь, отъ всѣхъ золь, Которою хвалюсь, радуясь, Которою торжествую надъ всѣми врагами видимыми и невидимыми, Которою обоготворяюсь — ибо Троица мое обоженіе, мое сраствореніе, когда я дѣлаюсь искреннымъ причастникомъ св. Христовыхъ Таинъ и твердо стою въ великой правдѣ¹.

У преподобном оцу Јовану Кронштатском остварен је идеал хришћанинов: обожење. Јер је у обожењу спасење. Не може се човек довољно надивити величини овог подвижника земље руске. Он је — ходеће Еванђеље. Кроз њега путује оно свето божанско чудо које је ушло у овај свет на дан св. Педесетнице и ево пролази између нас у његовој чаробној личности. Наш је позив — светост. По светом апостолу Павлу, позив је хришћана да постану свети. Јесмо ли хришћани, значи — ми смо кандидати за светитеље. Између светитеља и нас не постоји разлика у природи већ у вољи и одлучности.

Православље има своју специфичну апологетику, то је светитељство; и своје специфичне апологете, то су светитељи. Православље најуспешније апологира себе светитељством. Јер кроз светитељство Светитеља Господ Христос јавља себе, проповеда себе, објашњава себе. Дивенъ Богъ во святыхъ своихъ. Диван и у слуги свом — светом оцу Јовану Кронштатском, толико диван да неодољиво привлачи себи сва жива срца и разбуђене савести. Треба ли и после подвижника Кронштатског тражити нове доказе о свеистинитости и свеспасоносности Православља? Ко има очи да види, може видети у апостолу Кронштатском сву силу и свемоћ Православља. Ко има уши да чује, може чути како Бог и данас кроз новог апостола проповеда своје вечно Еванђеље.

Мене нарочито поражавала милостивост светог апостола Кронштатског. Он има милости за све и сва. Понесен еванђелским милосрђем, он је сиротињи давао све што је имао. Понекад је давао и мантију и обућу, па се го и бос враћао дома.² Али његова се милостивост протеже на сва бића. Он је имао оно милујуће сердце о чијој милостивости дирљиво говори св. Исак Сирин. Свакоме човеку треба приступити

¹ И. К. Сурскій, тамо, стр. 120.

² И. К. Сурскій, тамо, стр. 25,

милостиво. Ево правила које прописује светитељ Кронштатски: када посматраш ма ког човека, ти говори себи: „Сам Господ је у сваком погледу био сличан овоме човеку, изузев у греху“¹.

Ова нежна свемилоствивост долазила је светитељу од његове молитвености. Смело се може тврдити: он је живео и дисао молитвом. Зато он врло много говори о молитви као дисању душе. На питање, како проводи слободно време, он је одговорио: „Ја мољусь, ја постојанно мољусь. Ја даже не понимаю, какъ можно проводить время безъ молитвы. Воистину — молитва есть дыханіе души“².

* * *

Преподобни отац Јован Кронштатски је рајски излаз за руску душу из свих њених тешкоћа. А не само за руску, већ и за српску душу, и за сваку људску душу уопште. Који је то проблем, руски, српски, човечански, који у њему не налази своје рајско, своје завршно, своје вечно решење? Која је то тешка и трагична мисао која у њему не налази своје рајско продужење, продубљење, обесмрћење? Које је то мучно и тужно осећање које не налази у њему своје рајско преображење, просветљење, освежење?

Питање је, горко питање наше хаотичне садашњице: како руска душа може повратити свој изгубљени рај? Једино тако, ако се руска душа, са свим својим боловима, проблемима, невољама преда апостолу Кронштанском, оцу Јовану, да је проведе кроз хаос данашњице и изведе у вечност Христове истине. Што важи за руску, важи и за српску душу: само вођене Светитељима оне се могу спасти пакла и ући у рај вечног живота Христовог. У ствари, душа васпоставља у себи рај општећи са Светитељима и живећи у молитвеној заједници са њима. Јер Светитељи потискују из ње грехе, пороке и страсти, то што је чини паклом, а испуњују је божанском истином, љубављу и правдом, и тиме претварају у рај.

Сав живот и рад светог подвижника Кронштатског показује нам и учи нас, како човек ствара рај у себи и у

¹ My life in Christ, стр. 138.

² И. К. Сурский, тамо, стр. 174.

свету око себе, а разорава пакао у себи у и свету око себе. Ако бисмо хтели да еванђеље светог Јована Кронштатског сведемо на једну мисао, она би гласила: гресима и пороцима човек ствара свој вечни пакао, а еванђелским добродетељима ствара свој вечни рај.

Архимандрит Д-р Јустин
